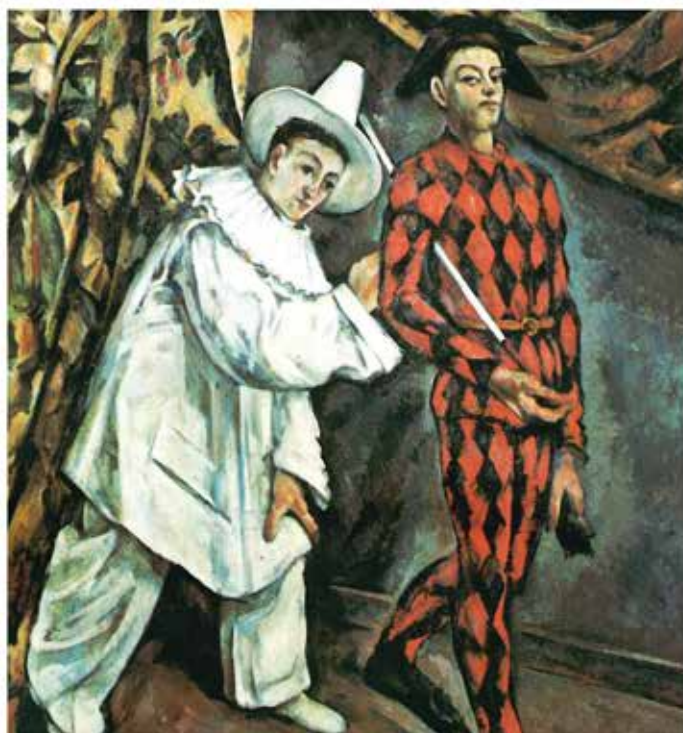

AHMET CEMAL

OYNAMAK VARKEN

TİYATRO YAZILARI

DENEME

CAN

2.
BASKI

Ahmet Cemal
OYNAMAK VARKEN
TİYATRO YAZILARI

© 2002, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2002

2. basım: Ağustos 2017, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 12584

ISBN 978-975-07-0150-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750701504

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

Ahmet Cemal
OYNAMAK VARKEN
TİYATRO YAZILARI

DENEME

**AHMET CEMAL'IN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
DİĞER KİTAPLARI**

DOKUNMAK / *öykü*
ŞEREF BEY ARTIK BURADA YAŞAMIYOR / *deneme*
SANAT ÜZERİNE DENEMELER / *deneme*
BİZİ YAŞATANLAR VE ÖLDÜRENLER / *deneme*
İNSANA DÖNMEK / *deneme*
GİDERAYAK / *deneme*
KIYIDA YAŞAMAK / *roman*
LANETLENMİŞ AĞUSTOSBÖCEKLERİ / *deneme*
ÖNCE ŞAİRLERİ YAKTILAR / *deneme*

AHMET CEMAL, 1942'de doğdu. St. Georg Avusturya Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Aynı fakülte-
de bir süre asistanlık yaptı. İstanbul'daki Avusturya Kültür Ata-
şeliği'nde çalıştı. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı
Bölümü'nde çeviri dersleri verdi. *Yeni Ufuklar*, *Varlık*, *YAZKO*
Edebiyat, *Gergedan*, *Argos* ve *Milliyet Sanat* dergilerinde yazdı.
1980'de Mustafa Kemal Ağaoğlu tarafından kurulan Yazarlar ve
Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi'nde (YAZKO) genel yayın
koordinatörü olarak çalıştı. Aynı yerde *YAZKO Çeviri Dergisi*'ni
kurdu ve yönetti. Anadolu Üniversitesi'nde 19 yıl süreyle, lisans,
lisansüstü ve doktora eğitimi düzeyinde olmak üzere, İletişim Bi-
limleri Fakültesin'de Sanat Tarihi, Estetik, Kültür Tarihi, Metin
Yazımı ve Metin Çözümleme, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Temel
Sanat Kavramları, Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nde
de Dünya Tiyatro Tarihi, Çağdaş Tiyatro, Tiyatro Edebiyatı ve Ti-
yatro Estetiği derslerini verdi. İstanbul ve Mimar Sinan üniversi-
telerinin tiyatro bölümlerinde Dünya Tiyatro Tarihi ve Tiyatro
Edebiyatı derslerini üstlendi. Bahçeşehir Üniversitesi'nde beş yıl
boyunca Antikçağ'dan Günümüze Eleştirel Düşüncenin Tarihi,
Edebiyat ve Eleştirel Düşünce ve Estetik ve Temel Sanat Kav-
ramları derslerini verdi. Ingeborg Bachmann, Walter Benjamin,
Bertolt Brecht, Hermann Broch, Elias Canetti, Paul Celan, Ernst
Fischer, E.H. Gombrich, Goethe, Friedrich Hölderlin, Franz Kaf-
ka, Heinrich v. Kleist, Georg Lukács, Robert Musil, Friedrich
Nietzsche, E.M. Remarque, Novalis, R. M. Rilke, Anna Seghers,
Manès Sperber, Georg Trakl ve Stefan Zweig'in çeşitli eserlerini
Türkçeye çevirdi. Deneme ve makaleleri *Yaşamdan Çevirdikle-*

rim, Odak Noktasında Yaşananlar, Şeref Bey Artık Burada Yaşamıyor, Bizi Yaşatanlar ve Öldürenler, Aradığımız Tiyatro, Oynamak Varken, Sanat Üzerine Denemeler, Okuyan Gençliğe Mektuplar, İnsana Dönmek, Giderayak, Lanetlenmiş Ağustosböcekleri ve Önce Şairleri Yaktılar başlığıyla kitaplaştı. Şiirleri *Geçmiş Bir Dua Kitabından* adıyla yayımlandı. *Kıyıda Yaşamak* başlıklı bir romanı ve *Dokunmak* başlıklı bir hikâye kitabı var. 1988 yılında Türk kültürüne yaptığı hizmetler nedeniyle Anadolu Üniversitesi Senatosu tarafından kendisine fahri doktora unvanı verildi. 2010 yılında Avusturya Cumhurbaşkanı tarafından Avusturya Federal Cumhuriyeti Altın Liyakat Nişanı'na layık görüldü. Aynı yıl, Türkiye Cumhuriyeti ve Federal Almanya Cumhuriyeti tarafından ilk kez düzenlenen Tarabya Çeviri Ödülleri çerçevesinde, Almancadan Türkçeye çeviri dalında büyük ödülü aldı. *Lanetlenmiş Ağustosböcekleri* başlıklı deneme kitabıyla 2012 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından verilen Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Aynı yıl Dil Derneği tarafından kendisine Türk Dil Kurumu'nun 80. kuruluş yıldönümü nedeniyle ve Türk diline katkılarından ötürü Onur Ödülü verildi. 2013 yılında TÜ-YAP tarafından on sekizincisi düzenlenen İzmir Kitap Fuarı'nın Onur Yazarı seçildi. 2014 yılında ise Hermann Broch'tan yaptığı *Vergilius'un Ölümü* başlıklı roman çevirisiyle Avusturya Devlet Çeviri Ödülü'ne layık görüldü. 2017'de İstanbul'da öldü.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	11
Sanat Eğitimi ve Tiyatro	13
Tiyatronun Okuma Temeli	16
Oynamak Varken Neden Okunsun?	19
Tiyatro Eğitimi ve Disiplin	22
Sanat Eğitiminden Ne Anlıyoruz?	25
Kendi Hamlet'ini Yaratmak	28
Geleneği Geçmişle Karıştırmak	31
Türk Tiyatrosu'nun Geleneği	34
"Yeni" Tiyatro Hangi Tiyatrodur?	37
Tiyatro Tarihi, Nelerin Tarihidir?	39
Kırk Yılın Ardından: Bertolt Brecht	42
Bertolt Brecht: "İnsan Olmak, Büyük İştir..."	45
Bertolt Brecht: "Bin Yıl Sürecek Bir Sanat Yapmak İstiyorum..."	49
Zaman ve Bertolt Brecht	53
Bertolt Brecht'in Gerçek Mirası	60
Bertolt Brecht'in Epik Tiyatro Kuramının Başlangıçları Üzerine Bir Deneme	64
Bertolt Brecht: "Çatısının Altında Gülünmemesi Gereken Bir Tiyatro, Gülünç Bir Tiyatrodur..."	72
Yeni Anlatım ve Bertolt Brecht	78
Arturo Ui ya da "Büyük Suçlular"	83
Yarının Tiyatrosu	88
Bir Çalışmanın Ardından	92
Galilei ya da Bilmenin Ahlakı	95
Trajik Olmayan Düşüncenin Kısırlığı	99
Aradığımız Tiyatro	102
Tiyatro Sanatı ve Siyasal Kimlik	104
Nerede "Lüküs Hayat"ın Kitabı?	107

Oyun Yazarını Arayan Toplum	110
Gençlerin Tiyatrosu Var mı?	113
Perdelerin Arkasında Ne Var?	116
Mahir Günşiray'ın Söyledikleri	119
Shakespeare ve İktidarın Zorbalığı	122
Sanatçı Olmak ya da Olmamak.....	125
Teşekkürler, Semiha Berksoy.....	128
<i>Troilos ile Kressida</i> 'dan Bosna'ya	131
Türk Tiyatrosu 1995	134
Toto Karaca: Çocukluğum Kadar Yakın.....	137
Bir Hamlet Öyküsü	139
Bir "Oyun" Oynamak.....	143
"Çürümüş Bir Şey Var Danimarka Krallığı'nda..."	146
Devletin Tiyatrosu... ..	149
Sevda Şener ve Ferhan Şensoy'un Düşündürdükleri.....	152
Program Kitapçıkları ve Tiyatro Eğitimi.....	155
Ayla Algan'dan Bir Tiyatro Dersi.....	158
Bir Tiyatro Serüveni... ..	161
Bir Kaos'tan Bir İmeceye... ..	164
Tiyatroda Bir Kimlik Arayışı Çözümlemesi... ..	167
Bir Oyunun Öğrettikleri... ..	170
Nâzım'ı Anlamak... ..	173
Evet ya "Sonra"?	176
Dünya Güzeli Bir Çalışma... ..	179
Bir Karşılaşma... ..	182
<i>Sonra</i> ya da Bir Laboratuvar Çalışması	187
Tiyatroya Tamam mı, Devam mı?	191
Son Sözü Brecht'e Bırakalım mı?	194
Kobaylaşmak.....	197
Gösterilerle Yetinen "Türk" Tiyatrosu.....	200
Tiyatro ve Edebiyat Kültürü.....	203
"TAL" Günleri.....	206
Tiyatro ve Soyutlama.....	209
Varsayım ve Gerçeklik Olarak İzleyici	212
Sorusu Olmayan İnsanlar mı Yetiştiriyoruz?	215
Ali Poyrazoğlu ve Ciddi Tiyatro.....	217
Tiyatro Eğitimine Yatırım	220
Zamanın Sanatını Aramak.....	223
"TAL" Çalışmalarının Öğrettikleri.....	226
<i>Ben, Nâzım, Yaşarken ve Ölürken</i>	229

*Prof. Dr. İsmail Ersevîm'e
düşünce dünyamı onca zenginleştirdiği için;*

*manevi oğlum
Onur Bayraktar'a
yaşamımın sonbaharında bana
'sevgi' sözcüğünün
anlamını yeniden öğrettiği için.*

Önsöz

Tiyatro Yazıları, görebildiğim kadarıyla, yaklaşık otuz yıllık bir dönemi kapsıyor.

Bu kitaptaki yazıların bazıları daha önce başka kitaplarda da yer almıştı; bir bölümü ise ilk kez şimdi bir kitabın çatısı altında bir araya geliyor.

Bugüne kadar kaleme aldığım tüm tiyatro yazılarını bir kitapta birleştirmeyi ilk kez bundan iki yıl kadar önce düşünmüştüm. Ancak araya başka projelerin girmesi nedeniyle bu düşüncemi gerçekleştirememiştim.

Bu önsözü yazdığım sırada içinde bulunduğumuz 2001 yılı, genelde tiyatroya bakışımı etkileyen iki önemli olayı yaşadığım yıl oldu. Bu olaylardan birincisi, *Stüdyo Drama*'nın yaşamıma girmesiydi. Yılın ilk yarısında, o zamanlar ders vermekte olduğum Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Tiyatro Anabilim Dalı'nda son sınıf öğrencilerimden idealist bir grubun Stüdyo Drama adı altında bir tiyatro topluluğu kurmaları ve Onur Bayraktar'ın ilk oyunu *Kaos*'un provalarına başlamalarıyla birlikte, kendimi inanılmaz yoğunlukta bir tiyatro yaşamının içinde ve bir anlamda da o zamana kadar öğrencim olan gençlerin öğrencisi olarak buldum. Stüdyo Drama'nın ve bu kurumla ilişkimin öyküsü bu kitaptaki yazılarda anlatılmış olduğundan, işin bu yanı üzerinde burada daha fazla durmayacağım.

Tiyatroya bakışımı temelden etkileyen ikinci olay ise, yanılmıyorsam haziran ayında Ayla ve Beklan Algan tara-

fından, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları bünyesinde yer alan Tiyatro Araştırma Laboratuvarı'na (TAL) çalışmak üzere davet edilmem oldu. TAL üyesi olmamla birlikte orada kendimi içinde bulduğum atmosfer, benim için bir anlamda gerçek anlamdaki modern tiyatroya uzanan köprüydü. Şimdi dönüp haziran ayından bugüne uzanan kısa süreye baktığımda, bir bütün olarak tiyatroya bakışında gerçekleşen değişiklikler bana inanılmaz geliyor.

Tiyatro Yazıları başlıklı kitap, bu iki olaydan kaynaklanan coşkuyla doğdu.

Moda, Aralık 2001

Sanat Eğitimi ve Tiyatro

Tiyatro eğitimi, genel sanat eğitiminin bir parçası olduğu bilinciyle öğrencilere verilemediği sürece, tiyatro bağlamında da eksik kalmaya yargılı bir eğitimidir.

Bugün kimi uzmanlarımızın ve tiyatro sanatçılarımızın üzerinde görüş birliğine vardıkları nokta, konservatuvarlarımızdaki tiyatro eğitiminin genelde böyle bir eksikliği sergilediğidir.

Tiyatro eğitimine yeni başlayan bir öğrencinin daha ilk yılında bir *temel sanat eğitiminin* süzgecinden geçirilmesi gibi bir anlayış, henüz yerleşmiş değildir. Bunun gibi, örneğin estetik de tiyatro eğitimi veren kurumların izlencelerinde bağımsız bir ders olarak yer almamaktadır. Bunun anlamı, tiyatro gibi bir sanat dalında yetiştirilmeleri öngörülen öğrencilere *sanat üzerine düşünmenin biçimlerini* kazandıracak bir dersin gerekli görülmediğidir. Yani öğrenci, dört yıl süreyle tiyatro eğitimi alacak, fakat bu eğitimi kendi sanatına “Nedir?” sorusunu yöneltebilmenin taşıdığı önemin bilincine varmaksızın noktalayacaktır.

Buna ek olarak, sanat tarihi de kimi konservatuvarlarımızın tiyatro bölümlerinde ya hiç yer almamakta ya da amaca uygun biçimde verilmemektedir. Her ders, verildiği kurumun gerekleri doğrultusunda biçimlendirilmek durumundadır. Antikçağ Yunan sanatında sütun başlıklarına ait değişik üsluplar, sanat

tarihi bölümünde verilen sanat tarihi derslerinin zorunlu bir parçasıdır. Oysa bir konservatuvarın tiyatro bölümünün izlencesinde öngörülen sanat tarihi, öğrencilere örneğin ancak antikçağ Yunan sanatını oluşturan ve etkileyen toplumsal gelişimleri yansıtabildiği, dolayısıyla tragedyanın doğduğu zemini sanatsal açıdan da yorumlayabildiği ölçüde yararlı olabilir.

Konservatuvarlarımızın tiyatro bölümlerinin izlencelerinden yansıyan bir başka eksiklik de *sanat kavramlarıyla* ilgilidir. Genel sanat kavramlarının önemli bir bölümünü örneğin sanat tarihi derslerine sığdırabilmenin olanaksızlığı nedeniyle öğrenci, eğitimini bu kavramların içeriğini yeterince ya da hiç öğrenmeden bitirmektedir.

Kuramsal düzlem kavramının çatısı altında toplayabileceğimiz bütün bu eksikliklerin sonunda tiyatro öğrencisi, eğitimi boyunca kendi alanında sanatın genel zeminiyle kurulması kesinlikle gerekli ilişkileri geniş ölçüde kuramadan ilerlemekte, sonuçta kendi alanına, yani tiyatroya yönelik genel anlamda bir sanatsal bakış açısından yoksun kalmaktadır.

Doğalcı, izlenimci ya da dışavurumcu tiyatroyu öğrenen (!) öğrenci, bu akımların genelde hangi nedenlerle doğduğunu, bu nedenlerin –yine genelde– hangi toplumsal ve sanatsal çalkantılardan ya da bunalımlardan kaynaklandığını bilmemektedir.

Birinci sınıfta tragedya ile karşılaşan öğrenciye, tragedyanın gelişmesi ile aynı dönemdeki Yunan felsefesinin ve Yunan demokrasisinin gelişmesi arasındaki yoğun ilişki genelde anlatılmamakta, bunun sonucunda öğrenci tragedya'yı düşünsel temeller doğrultusunda gelişen bir *toplumsal kurum* niteliğiyle değil, fakat yalnızca bir *tiyatro kalıbı* olarak kavrama durumunda kalmaktadır. Yine tragedya bağlamında olmak üzere, mitoloji –kimi istisnaların dışında– bağımsız bir ders olarak okutulmadığından, öğrenci gerek antikçağ Yunan tiyatrosunun karakterlerini, gerekse –bütün son

Çok yönlü edebiyatçı
Ahmet Cemal, kültür
hayatımıza unutulmaz
katkılar yapmıştır.

"Günümüzde tiyatro, önündeki zamana ayaklarını sağlam basabilmek için, acaba neyin hesabını çıkartmak durumundadır? Bu sorunun yanıtını tam verebilmek için, tiyatronun onu bütün öteki sanatlardan ayıran özelliğini, insandan insana doğrudan seslenme özelliğini bir kez daha anımsamak gerekir. Tiyatronun dışında hiçbir sanat, insana insandan –oyuncudan– geçerek aracsız ulaşmaz. Tiyatroyla en yakın bağlantılı sanat dallarından müzik bile kulaklara çalgılar aracılığıyla yansırken, tiyatro, temelini yalnızca insandan insana ilişkide bulabilir. Belli bir kesimi, kitleyi vb. temsil eden izleyicilere mesajlarını doğrudan iletirler. Kısaca söylemek gerekirse, tiyatro, insana varmak, ona bir ses götürebilmek için doğrudan doğruya ve yalnızca insanı kullanan tek sanat dalıdır."

Kapak resmi: PAUL CÉZANNE

ISBN 978-975-07-0150-4

9 789750 701504